

CONFLICT ȘI RĂZBUNARE ÎN SOCIETATEA MODERNĂ

Prof.univ.dr. Gheorghe Iancu,
Avocatul Poporului

1. Definirea conceptelor și a categoriilor din conținutul demersului.
2. Relația dintre conflict și răzbanare.
3. Metode și mijloace de juridice de soluționare a conflictelor.

1. Definirea conceptelor și a categoriilor

Orice cercetare științifică serioasă și pertinentă trebuie să pornească de la definirea conceptelor și a categoriilor cu care se va opera în continuare. Lipsa unor asemenea definiiri are drept consecință firească lipsa de coerență și, mai ales, neînțelegerea demersului științific. Ca urmare, trebuie să începem prin stabilirea unor delimitări științifice și a semnificațiilor conceptelor de conflict și de răzbanare, precum și a categoriilor care rezultă din conceptul de conflict.

În ceea ce privește **conceptul de conflict**.

Terminologic, cuvântul „conflict” vine din cuvântul latinesc „**conflictus**” care înseamnă „reciprocă lovire cu forță” și implică dezacorduri și fricțiuni între membrii unui grup social, interacțiune în vorbire, emoții și afectivitate. Ca urmare, conflictul apare ca o **consecință naturală a diversității**.

În opinia noastră, conceptul de conflict **presupune** neconcordanțe de opinii, de atitudini sau neînțelegeri între două sau mai multe părți (oameni, grupuri sociale, popoare, state etc.) care ar trebui să fie soluționate într-o anumită modalitate reglementată sau nu.

Între **funcțiile conflictului** pot fi enumerate următoarele: prin funcționarea lor creează posibilitatea reducerii sau a eliminării probabilității apariției altor conflicte, mai puternice; posibilitatea creșterii inovației prin sprijinirea găsirii unor noi modalități și mijloace de a privi lucrurile, noi modalități de a gândi și noi atitudini; dezvoltarea sensului coeziunii, al existenței împreună prin intermediul creșterii încrederii între oameni; oportunitatea de a se măsura puterea și viabilitatea relaționării între oameni.

Conceptul de conflict este o noțiune generală care presupune cu necesitate **categorii ale acestuia, specifice fiecărui tip de știință**, și anume: dreptul, doctrina religioasă, sociologie, filosofie, politologie, psihologie, artă militară, medicină și farmacie etc. Dacă în

drept, categoria de conflict poate îmbrăca trei aspecte, și anume: litigiu, proces sau chiar neaoș conflict, în celelalte științe acesta se prezintă sub singura sa formă, adică cea de conflict. În drept, spre exemplu, există conflictele de diverse feluri între statele suverane care pot genera războaie, iar în dreptul constituțional, conflictele juridice de natură constituțională care pot apărea între autoritățile publice și care se soluționează de regulă de către jurisdicțiile constituționale.

Poate există și **o altă clasificare a tipurilor de conflicte**, privite ca și categorii, și anume: **conflictul scop** când se doresc rezultate diferite de persoane diferite; **conflictul afectiv** care apare atunci când există sentimente diverse și diferite sau emoții incompatibile între ele; **conflictul comportamental** care apare atunci când o persoană sau un grup social face ceva care este de neacceptat pentru ceilalți.

Istoric vorbind, conflicte au apărut din cele mai vechi timpuri. Astfel, Dumnezeu intră în conflict cu Adam și Eva în legătură cu păcatul inițial, care a transformat omul într-o ființă imperfectă. Datorită imperfecțiunii sale, omul nu ar mai putea intra într-un asemenea conflict, pentru că în Dumnezeu omul trebuie doar să creadă, dogmă care s-a menținut și se menține și în prezent.

Sfântul Pavel în Capitolul 13, versetele 1 și 2 din „Epistola către romani” arată că „Oricine să fie supus stăpânirilor celor mai înalte; căci nu este stăpânire care să nu vină de la Dumnezeu. De aceea, cine se împotrivesc stăpânirii, se împotrivesc rânduelii făcute de Dumnezeu.”

De asemenea, **Sfântul Augustin, în „Confesiuni”** atrăgea atenția că „ticăloșiile săvârșite împotriva datinelor omenești, acestea trebuie evitate, ținând seama de diversitatea cutumelor de la un neam la altul, fără ca vreun cetățean sau un stăpân, prin poftetele sale, să încalce în vreun fel pactul întărit prin datinele și legile unei cetăți ori ale unui popor. Întrucât toți membrii unei comunități alcătuiesc un tot, oricare dintre părțile care nu se află în acord cu întregul este dezgustător și imoral. Dacă însă Dumnezeu poruncește ceva care contrazice moravurile și datinile unei oricare cetăți, această poruncă trebuie îndeplinită, deși ea n-a mai fost aplicată niciodată în acea cetate, trebuie reînnoită dacă a căzut în uitare sau trebuie instituită dacă nu a fost instituită anterior. Dacă este îngăduit unui rege să dea în cetatea pe care o stăpânește o oarecare poruncă (...), și dacă a te supune acestei porunci nu înseamnă a te împotrivi ordinii sociale a cetății, ba mai mult, tocmai a nu te supune ar însemna să încalci ordinea cetății – se știe că supunerea oamenilor față de regii lor este un pact general al societății omenești -, atunci cu atât mai mult trebuie să ne supunem fără șovăire la tot ceea ce ne poruncește Dumnezeu, stăpânitor al tuturor creaturilor sale. Într-adevăr, după cum pe scara rangurilor societății omenești, în ochii celor care trebuie să se supună, o putere mai mare are precumpănire față de una mai mică, tot astfel Dumnezeu trebuie să aibă întâietate față de toți și de toate.”

Este evident că, între Dumnezeu și oameni nu există și nici nu poate exista conflict. Faptul că unii oameni nu înțeleg această dogmă sau axiomă nu poate avea drept consecință inexistența ei.

Odată cu centralizarea statului în secolul al XVI-lea, puterea absolută a regilor, considerată de origine divină sau providențială, era limitată de Dumnezeu. În acest sens, **Jean Bodin** arăta că „Dacă, deci, prințul suveran nu are puterea de a depăși limitele legii naturii, pe care le-a stabilit Dumnezeu, a cărui imagine este, el nu va putea astfel, să ia bunurile altcuiva fără cauză justă și rezonabilă.” În alte cuvinte, anumite drepturi și libertăți, constituiau limite ale puterii prințului, ceea ce avea drept consecință includerea umanului în relația sa cu Dumnezeu. Ca urmare, în perioada despre care vorbim, în legătură cu anumite drepturi și libertăți, între care este și dreptul de proprietate privată, puteau apărea conflicte între trimisul lui Dumnezeu pe Pământ și oameni. Desigur că, nici în acest caz nu putea exista conflicte între Dumnezeu și om.

Într-o oarecare măsură o asemenea concepție a fost preluată și de **teoria drepturilor naturale și teoria contractului social**, în timp ce, **în prezent**, odată cu secularizarea puterii, conflictele pot apărea între oricine. Ca urmare, conflictele pot apărea în diferite domenii și chiar la nivelul doctrinar, între susținătorii diferitelor opinii care pot fi exprimate.

Cauzele conflictelor sunt diverse. În **trecutul foarte îndepărtat** cauze ale conflictelor au fost lupta pentru dobândirea de terenuri agricole sau de pășuni în vederea realizării **transumanței**, de teritorii cu sau fără resurse materiale și umane consistente și chiar satisfacerea orgoliilor unor conducători de colectivități umane sau de grupuri sociale legate de femeile pe care și le doreau sau pe care doreau să le recupereze. Apoi, într-un **trecut nu foarte îndepărtat** cauzele conflictelor au constat în lupta dintre principalele religii care se manifestau în societate. **În prezent**, una dintre principalele cauze este orgoliul nemăsurat manifestat în **politică** și necesitatea dobândirii de noi oportunități de aprovizionare cu resurse energetice.

În ceea ce privește **definirea conceptului de răzbunare**, acesta trebuie privit ca o **pornire omenească, ca o pedeapsă** sau ca o **sancțiune** în legătură cu fapte petrecute sau săvârșite anterior.

Pentru a înțelege sensul și semnificațiile răzbunării este necesară o anumită **incursiune în istorie**.

Răzbunare a existat din cele mai vechi timpuri și este cunoscută ca materializându-se în **expresia „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.” (Legea Talionului).**

Interesant este faptul că, la un moment dat expresia s-a transformat în **regulă morală**, iar în perioada **regelui Hammurapi**, în jurul anului 1750 (2000) î.e.n., această regulă morală a fost introdusă în Codul său de legi, ca o pedeapsă împotriva celor care săvârșeau anumite fapte reprobabile și condamnabile.

Regula „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte” **s-a menținut și ulterior**, fără să mai capete vreun sens cu valoare și semnificații juridice, revenindu-se la forma sa **morală**.

Desigur că, **în prezent** nu mai este posibilă nici una dintre variantele morală sau juridică ale acestei reguli, întrucât, cel puțin începând cu secolul al XVIII-lea și odată cu apariția teoriei separației puterilor în stat a baronului de **Montesquieu**, nimeni nu își mai poate face singur dreptate. În aceeași perioadă, apărerea și principiul potrivit căruia nu poate exista faptă penală și sancțiuni corespunzătoare fără lege.

Răzbunarea este considerată o **formă de nebunie**, iar Sfânta Biblie recomandă să avem **înțelegere** față de oamenii bolnavi (nebuni), să-i tratăm cu milă și să ne îngrijim de sănătatea lor, mai ales că în chiar **Legea Talionului** se menționează: **„Iartă și ți se va ierta.”** **Francis Bacon** arăta de altfel că „Răzbunându-te, te faci egalul adversarului tău; iertându-l, te arăți superiorul lui.”

În mentalul uman însă răzbunarea mai există și în prezent, fiind legată de caracterul și de educația celui în cauză. O educație corespunzătoare trebuie să aibă ca efect o atenuare până la dispariție a acestei porniri.

Studiindu-l pe Sigmund Freud, poate apărea și explicația menținerii unei astfel de porniri. Sorgința ei se regăsește în subconștient care este „ținut în frâu” de preconștient, cu ajutorul conștientului și supraconștientului, ambele căpătând dimensiuni mai mari sau mai mici în funcție de educația dobândită. Preconștientul se comportă ca o „supapă” care nu trebuie să lase să se exteriorizeze conținutul subconștientului. Refulările zilnice sau cele generate de unele evenimente, pot „umfla” subconștientul, presiunea astfel creată putând să deschidă preconștientul, iar omul să defuleze în diferite modalități, inclusiv prin răzbunare. Desigur că, dacă defularea îmbracă caracter ilegal, inclusiv de răzbunare, ea va fi supusă sancțiunii legale.

Răzbunarea nu se manifestă doar între oameni, ci **și între grupuri sociale, colectivități umane și chiar între state** și are la bază tot cauzele care generează răzbunare între ființele umane.

2. Relația dintre conflict și răzbunare

Desigur că, tot ceea ce a fost prezentat ca fiind **istoricul rezumativ al conceptului și a categoriilor de conflict** poate fi considerat și un istoric al acestei relații.

Relația dintre conflict și răzbunare își are **izvoarele** în normele morale existente chiar anterior Codului lui Hammurapi, fiind preluate în acest Cod. Se poate astfel susține că în foarte multe situații conflictul nu putea exista fără răzbunare și invers. Desigur că, educația egipteană, greacă, romană, chineză, în anumite păături sociale mai înalte ale colectivităților respective a pus pe alte baze această relație, chiar dacă de foarte multe ori tradiția s-a opus, realizându-se o anumită ruptură între conflict și răzbunare. Astfel, se apela la un al treilea care putea „spune dreptul” și care de regulă era un învățat al comunității, mai bătrân și deci cu mai multă înțelepciune. Cu timpul, vârsta nu a mai constituit un criteriu, rămânând doar celelalte două condiții. Un exemplu interesant este Staborul rrom de azi, de ieri și probabil din viitor.

Un moment important al relației dintre conflict și răzbunare este cel al **Răstignirii Domnului Iisus Hristos**, răstignire care a avut ca efect o adevărată Revoluție cu efecte imediate în lumea umană din toate punctele de vedere, inclusiv din cel al raporturilor dintre conflict și răzbunare, întoarce și celălalt obraz fiind o dovadă în acest sens. Astfel, lumea umană a fost cu totul alta după Răstignire, atât din punctul de vedere al conflictului, cât și din cel al răzbunării. Omul s-a îndreptat spre Dumnezeu, Atotputernicul, Cel Necreat și fără Sfârșit, ceea ce a presupus eliminarea răzbunării din acțiunile umane, în caz contrar apărea păcatul.

După acest foarte important moment, **istoricul relației în cauză s-a „bulversat” s-a schimbat brusc**, în sensul că nu și-a mai urmat tendința de evoluție care se preconiza. Spusele Dumnezeiești, întoarce și celălalt obraz, au rupt pur și simplu o asemenea relație, foarte bine clădită anterior. De aceea, și istoria lumii a urmat un cu totul alt curs. Răzbunarea a început să capete aspecte de rafinament, transformându-se în pedeapsă și mai târziu în sancțiune și care era și este de mai multe tipuri, corespunzător domeniului în care intervenea și intervine sau este aplicată.

Cu toate acestea, în **mentalul uman** există încă, datorită subconștientului, tradiția relației dintre conflict și răzbunare, chiar dacă răzbunarea se manifestă mult mai rafinat. Vorbind în general, totuși, omul nu uită că a existat un anumit conflict cândva, iar efectul poate constitui răzbunarea. Ca efect al felului de a fi al omului sau ca urmare a educației sale, poate interveni **uitarea**, care poate avea ca efect dispariția doar formală a conflictului și a răzbunării, doar formală, pentru că dacă ascultă de povețele divine și biblice, el se ridică deasupra relației în cauză. Într-un asemenea proces al uitării, un loc important trebuie să-l ocupe **smerenia** sau chiar **umilința profană**, iar în final ar trebui să intervină **iertarea**, chiar dacă uitarea este doar formală.

Ca urmare, în mentalul omului niciodată nu va dispărea relația dintre conflict și răzbunare, atât timp cât a apărut un conflict, însă datorită credinței și educației, smereniei ori umilinței profane, acesta se va ridica deasupra relației și o va uita.

3. Metode și mijloace juridice de soluționarea a conflictelor

O lungă perioadă de timp, **răzbunarea a constituit o modalitate** foarte importantă de soluționare a unor conflicte interumane, chiar dacă nu se poate susține că era singura. În alte cuvinte, conflictele cu iz penal, așa cum îl denumim astăzi, se rezolvau pe baza regulii **„ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”**, iar Codul lui Hammurapi stă mărturie în acest sens.

Rafinamentul dobândit prin **credință și educație** a condus la diversificarea metodelor și a mijloacelor de soluționare a conflictelor. Nu am pus fără temei credința în fața educației, pentru că prima cauză care a generat educație a fost credința, iar ca urmare apar astfel primele elemente, primii germeni, pe baza cărora conflictele se puteau soluționa.

Îmi permit să susțin cu toată responsabilitatea că sorgintea credinței, prin urmare și a educației, se regăsește în **filosofia hermetică** a celui de-a doilea **Hermes Trismegistos**, cel care a trăit cu circa 9.000 de ani înainte de Hristos, în principiile și în legile sale preluate de către noi din Tabula Smaragdină. Astfel, în raport cu relația dintre conflict și răzbunare și în legătură cu metodele și mijloacele de soluționare a conflictelor, este necesar să ne amintim de unul dintre cele șapte principii hermetice, și anume: **ceea ce este sus este și jos**, și am adăuga noi, trebuie să fie și jos, în lumea noastră a muritorilor în care se poate intra în conflict. În alte cuvinte, toate metodele și mijloacele de soluționare ar trebui să se fundamenteze pe acest extraordinar principiu hermetic.

Mergând pe linia acestui raționament, singurul mijloc de soluționare ar trebui să fie și este **iertarea**. „Dacă singuri vă faceți dreptate și vă răzbunați, prin vorbe sau prin fapte sau prin blesteme împotriva aceluia care v-a jignit, Dumnezeu nu va mai sta să vă răsplătească, pentru că, înșivă, ați făcut asta. Și nu numai că, deloc n-are să vă răzbune, dar are să vă pedepsească fiindcă l-ați supărat. În obștea omenească, dacă lovim robul altuia, stăpânul lui se supără și ia drept o jignire adusă lui fapta noastră. Dacă suntem jigniți de robi, de oamenii liberi, datori suntem să așteptăm judecata stăpânilor sau a judecătorilor. Așadar, dacă între oameni este cu totul nehibzuit ca cineva să-și facă dreptate singur, lucrurile stau altfel când Dumnezeu este judecător. Vouă, El v-a poruncit atât: să vă rugați pentru cel care v-a jignit. Ce trebuie făcut cu aceasta, iată, El a poruncit să fie lăsat pe seama Sa, a Domnului.” (**Ioan Gură de Aur**), pentru că „Adevărata răzbunare o face numai Dumnezeu și ea trebuie cerută de la El.” (**Apocalipsa 14, 12-13**) De aceea, „(...) nu căutați să vă răzbunați singuri, ci lăsați răzbunarea Lui Dumnezeu, pentru că scris este: A mea este izbânda, Eu voi răsplăti zice Domnul. Dimpotrivă, dacă vrășmașul tău este flămând, dă-i să mănânce, dacă este însetat, dă-i să bea și dacă vei face astfel, vei îngrămădi cărbuni aprinși pe capul lui. Nu te lăsa să fi biruit de rău, ci biruiește răul cu facere de bine.” (**Romani, 12, 17-21**)

Este clar că **răzbunarea nu este** și nu poate constitui un mijloc de soluționare a conflictelor, pentru că ea trebuie analizată în coordonatele descrise credință și de educație (rațiune), adică „Iartă ofensa care ți-a făcut-o aproapele tău !” De altfel, **Nicolae Steinhardt** susținea că „Cea mai nobilă răzbunare este să ierți.”, mai ales că, dacă cineva vrea să fie fericit o viață, trebuie să ierte.

Este evident că, în prezent **Legea Talionului** nu ar mai avea nici un fundament, pentru că dacă ea s-ar aplica ar face toată lumea oarbă (**Mahatma Gandhi**).

De-a lungul timpului au existat **multe metode și mijloace juridice** de soluționare a conflictelor. Desigur că, mă voi referi doar acestea. **Scopul** unor asemenea metode și mijloace juridice este acela de a **elimina răzbunarea** dintre ele.

Spre luare aminte, în **Pildele lui Solomon (13, 24)** se arată „Așadar, există două judecăți, cea Dumnezeiască și cea omenească, cu privire la două subiecte diferite: cel al denaturării sensului templului, care trebuie văzut ca o reprezentare a iubirii și judecății Lui

Dumnezeu pe Pământ și cel al judecății personale față de semenii noștri, judecată care trebuie să se facă numai prin prisma iubirii hristice.”

Istoric, între **primele metode** de soluționare a conflictelor se poate enumera judecata făcută de **bătrânii înțelepți** ai unor comunități umane sau chiar de comunitatea umană în cauză. Desigur că, în asemenea situații decizia lor era **adusă la îndeplinire** doar prin intermediul intervenției comunității. Cu timpul, înțelepții s-au transformat în **judecători** care mai târziu s-au **specializat**, datorită multitudinii de tipuri diferite de conflicte, chiar dacă colectivitatea avea în continuare posibilitatea de a le soluționa. Judecătorii puteau să se prezinte și sub forma unor **complete de judecată** și erau persoane fizice cu pregătire în domeniu sau nu. Desigur că, **educația**, și în special cea în domeniu, constituia baza soluționării conflictelor.

Multă vreme, soluționarea conflictelor s-a făcut de **șeful colectivității** umane în cauză, iar în cadrul unui stat de către **șeful statului**, în ultimă instanță.

Și **în prezent**, cele două mijloace de soluționare a conflictelor prezentate mai sus **se păstrează**. Mai mult, de la data constituirii statelor pe baza **principiului separației puterilor în stat**, doar o singură putere a avut și are competența de a soluționa definitiv conflictele interumane, și anume: justiția, chiar dacă de multe ori în procesul de soluționare intervin și alte organe ale statului. Ceea ce este foarte important este faptul că în prezent **aducerea la îndeplinire a unei decizii** definitive a justiției se realizează prin forța coercitivă a statului. O asemenea modalitate de punere în aplicarea a unei decizii judecătorești asigură **eficacitatea conținutului său**.

În unele state, de regulă cele cu formă de guvernământ **monarhică**, **șeful statului are ultimul cuvânt** în ceea ce privește soluțiile pronunțate în cauzele penale, întrucât monarhul face parte din toate cele trei puteri ale statului - legislativă, executivă și judecătorească.

În unele ramuri ale dreptului există și **alte mijloace de soluționare** a conflictelor, și anume în dreptul internațional public există **bunele oficii**, în ramurile de drept privat, **medierea** care este o modalitate și o fază obligatoriu de parcurs în soluționarea conflictelor și care nu este și ultima, iar în dreptul comercial, **arbitrajul**.

Corolarul tuturor metodelor și a mijloacelor de soluționare a conflictelor, indiferent care ar fi ele, trebuie să fie **dialogul** care se prezintă în diferite forme scrise sau nescrise, dialog care în fața instanțelor de orice fel materializându-se în **caracterul contradictoriu al proceselor**.